

Przybylski, Michal

Chorobopis národní identity Slovanů

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2007, vol. 56, iss. X10, pp. 175-176

ISBN 978-80-210-4274-2

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103063>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Ruský román znovu navštívený je nepochybně užitečným počinem a přínosem zejména pro všechny, kteří se otázkami spojenými s – nejen ruským – uměním a literaturou zabývají hlouběji, s větším zaujetím a odborně na vědeckých pracovištích.

Zdeňka Matyušová

CHOROBOPIS NÁRODNÍ IDENTITY SLOVANŮ

Maria Bobrownicka: *Patologie tożsamości narodowej w postkomunistycznych krajach słowiańskich*. Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, Kraków 2006, 279 s.

Záležitosti týkající se identity, zejména té národní, se v poslední době staly neobyčejně živým a diskutovaným tématem. Emeritní profesorka Jagellonské univerzity Maria Bobrownicka (nar. 1920) si ve své nové publikaci stanovila jako cíl nalézt v rozsáhlém sémantickém poli pojmu identita symptomy chorobných procesů, jež jsou projevem nedostatečné (samozřejmě v různé míře) kulturní adaptace slovanských národů na neznámou realitu liberálně-demokratického právního státu. Patologické projevy v chápání identity jsou v některých oblastech velmi zřetelné, v jiných jsou mírně zastřené, rozmanitá je také jejich historická geneze a aktuální příčiny.

Autorka se v návaznosti na své předchozí práce (mj. *Narkotyky mltu*, 1995 a *Pogranicza w centrum Europy*, 2003) pokouší o typologicko-popisnou systematizaci a historické, sociologické a kulturologické objasnění jednotlivých oblastí kulturního nepřizpůsobení Slovanů, které rodí různé patologické jevy. Mnohoaspektovou interpretaci provádí také v případě dnešních adaptačních strategií slovanských národů k životu v nové společensko-politické skutečnosti. Východiskem k porozumění současným pojetím národní a kulturní identity je historie (fakta) a její mytologizace, která má své zdroje jak ve směsici autentických poznatků o minulosti (jde především o velké, reprezentativní syntézy národních dějin a rozvoj politického myšlení), tak v literatuře a v některých regionech ještě stále i v ústní lidové slovesnosti. Vše totiž generuje dominující vizi dějin vlastního národa, jejich leitmotiv, poukazuje na národní zájmy a hrozby a postupně také sakralizuje národní mýty. Bobrownicka si všímá přímé úměrnosti mezi vyzrálostí národa a schopností autokritické objektivity, schopností oprostít se od konvencí zmytologizovaného myšlení o své minulosti. To není případ národů zatížených nějakým (oprávněným či neoprávněným) komplexem, které pak snadněji podléhají populistickým a demagogickým dekompenzačním heslům.

Za nejvýraznější patologický výtvar kolektivního vědomí označuje autorka národní mesianismy všech podob – od politicky pasivních, mučednických, až po ty nejvíce agresivní, přesvědčené o nutnosti vymýtit ze světa zlo. Dalším projevem nepochopení podstaty vlastní identity je podle ní touha odlišit se za každou cenu, zvýraznit (i za cenu partikularizace a poškození vlastních zájmů) svoji jazykovou a kulturní odlišnost. Na konkrétních příkladech z 18.–20. století zaznamenává posun identity od občansko-státní k národně-kulturní.

V první kapitole se Bobrownicka důkladně věnuje pramenům sebeuvědomění a historické paměti jednotlivých slovanských národů – historiografii, politicko-společenské publicistice, literatuře a folklóru. Negativně mj. hodnotí vliv Kollárovy koncepce při definování národní identity Čechů. Analyzuje základní komponenty české národní historiografie 19. století – defenzivní anti-německost a slovanský mýtus. Neméně zajímavé jsou podobné úvahy aplikované na jihoslovanské prostředí, např. pokus o vymezení úlohy, kterou sehrál ilyrismus při formování národní identity Jihoslovanů, zejména pak u Chorvatů, kteří při konstruování vlastní identity podleli fikci, uvěřili utopii zvané jihoslovanská identita (která neexistuje a nikdy neexistovala). U Srbů a posléze u dalších pravoslavných národů si Bobrownicka všímá dlouhé historie neúspěšných okcidentalizačních snah. Klíčovou úlohu připisuje také literatuře a ptá se, co vnesla literatura daného národa do jeho recepce dějin. Jako odpověď nabízí řadu konkrétních příkladů, v jihoslovanském prostoru je to např. chorvatská idea antemurale christianitis, tabuizace lidové epiky v Srbsku, model bulharské národní identity, který nastínil Paisij Chilandarski.

Co zanechalo devatenácté století, jeho spory, diskuse a hesla, jako tradici, s níž se muselo vypořádat století dvacáté? Jaký konglomerát hodnot dominoval této tradici? Do jaké míry a za jakých podmínek podléhala tradice změnám? Do těchto klíčových otázek by bylo možno shrnout druhou a třetí kapitolu, jež v celoslovanském měřítku zkoumají vztahy mezi tradicí a národní identitou, konfesní prvek v národní tradici, vliv vyznání na systém hodnot či historiografii, národní mesianismy, podává jejich typologické rozdělení na základě různých kritérií a sleduje také mýty etnogeneze fungující jako pokus o ospravedlnění národních mesianismů. Bobrownicka se přiklání k názoru, že Evropu je nutno pojímat nejen jako dvě odlišné kulturní sféry, ale i jako dva odlišné axiologické systémy. Na příkladě Makedonců je tu ilustrována tzv. negativní identita, založená na rigorózním odlišení od sousedů.

V následující kapitole se autorka věnuje roli jazyka jako významného elementu národní identity, popisuje jazykové separatismy a puristické tendence a osvětluje příčiny jejich vzniku. Blíže si všímá dvou proti sobě stojících tendencí v národním obrození Slovanů: separatistické, požadující odlišení vlastního společenství, a unifikující, vyjadřující snahu vepsat vlastní kulturu do širšího, slovanského kontextu. Nemůže ignorovat ani lavinu separatismů ve 20. století a postmoderní atomizaci regionálních kultur.

Závěrečná kapitola práce rozebírá adaptační techniky a strategie Slovanů v postkomunistickém světě, hlavní oblasti jejich kulturního nepřizpůsobení, a otázku, zda hranice kultur v rámci Evropy vytrvávají, nebo je čeká postupný zánik. Autorkou představené patologické syndromy národní identity vyvolávají dotazy na jejich genezi, proto se hlavním předmětem reflexe staly ty momenty z dějin kultury, které tyto autoidentifikační procesy utvářely významným způsobem. Pozornost Bobrownické se tak v jejím srovnávacím pohledu nesoustřeďuje ani tak na samotný popis patologických jevů, jako spíše na jejich kulturněhistorické příčiny, umožňující lépe pochopit řadu znepokojujících fenoménů současné, postkomunistické reality slovanského prostoru.

Michal Przybylski

SOUČASNÁ UKRAJINSKÁ LITERATURA NA SLOVENSKU: POKUS O STRÍZLIVOU ANALÝZU

Jaroslav Džoganik: *Epické impresie*, „Mystec’ka Linija“, Užhorod 2006.

Docent Univerzity Mateja Bela v Banské Bystrici a lektor slovenštiny na Užhorodské státní univerzitě Jaroslav Džoganik se systematicky kriticky věnuje stavu současné ukrajinské literatury na Slovensku. Je to úkol těžký, ale v tomto případě svým způsobem vděčný. Ukrajinská literatura na Slovensku začala být totiž na Ukrajině chápána jako celoukrajinská, nikoli jen jako „minoritní“, specifická pro určitý stát či region za hranicemi Ukrajiny. „Slovenská“ ukrajinská literatura je pravidelně zařazována do celoukrajinských centrálních kyjevských antologií a je chápána jako integrální součást ukrajinské národní literatury (víme, jak je to složité třeba s polskou literaturou v „českém“ Slezsku a na Moravě). V tomto smyslu je Džoganikova kniha, vlastně volně spojené studie o klíčových jevech ukrajinské literatury na Slovensku, velmi důležitá. Navíc má autor smysl pro genezi textu, pro komparatistiku, vidění ukrajinské literatury v souvislostech středoevropských, a to nejen v dimenzi samotného krásného písemnictví, nýbrž i v poloze literární teorie. Daří se mu uvádět své téma do kontextu slovenské, ale také české literární teorie, o čemž svědčí odkazy na sekundární literaturu; tím jeho kniha nabývá specifických rysů, jež obohacují literárněvědnou ukrajinistiku jako takovou.

V úvodní přehledové studii *Z výskumu súčasnej ukrajinskej literatúry na Slovensku* (s. 8–32) se autor zmiňuje o řadě ukrajinských autorů na Slovensku, kteří se uplatnili v celoukrajinských souvislostech (V. Konopelec, I. Macinskij, E. Galajda, I. Jackanin, J. Zbihlej, Š. Hostiňák, M. Nachajová, F. Lazorik, V. Dacej, N. Varcholová, E. Bissová aj., hlavně však S. Makara, zvláště jeho básně pro děti, které se staly součástí oblíbených kyjevských antologií z roku 2002, kde se Makara